

Skönlitteraturens möjligheter i undervisningen

En studie om sex lärares uppfattningar om skönlitteratur
som läromedel i skolans tidiga år

Lärarytildningen, ht 2007
Examensarbete, 15hp
(Avancerad nivå)
Författare: Therese Andersson
Veronica Lindblom
Handledare: Britt-Marie Olsson

Resumé

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15hp
Högskolan i Skövde

Titel: Skönlitteraturens möjligheter i undervisningen –
En studie om sex lärares uppfattning om skönlitteratur som
läromedel i skolans tidiga år

Sidantal: 34

Författare: Therese Andersson och Veronica Lindblom

Handledare: Britt-Marie Olsson

Datum: Januari 2008

Nyckelord: Skönlitteratur, litteraturpedagogik, litteraturundervisning

Bakgrunden till vår studie är vårt gemensamma intresse för skönlitteratur och vår nyfikenhet över hur den används i dagens skola. Syfte var att ta reda på om samt hur lärare, verksamma inom skolans tidiga år, använder sig av skönlitteratur i sin undervisning. Vi har undersökt hur lärare tänker kring skönlitteratur i sin undervisning och i vilka syften som skönlitteratur används. Genom kvalitativa intervjuer med sex verksamma lärare fick vi det material som vi sedan analyserade. Vi fann att lärarna var väl medvetna om skönlitteraturens möjligheter, inte bara i svenska utan i skolans alla ämnen. Huvudsyftet med att utnyttja skönlitteratur i skolan fann vi vara underhållning, men även läsinläring, kunskapsutveckling och inspiration var nyckelord i resultatet. Slutsatsen var att skönlitteratur används mycket i dagens skola, på många olika sätt och med olika syften. Vi fann att skönlitteratur har förmågan att stimulera barns fantasi och får dem att uppleva andra världar och kulturer utan att lämna klassrummet. Följaktligen kan vi konstatera att skönlitteratur är mer än bara en bok!

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15hp
University of Skövde

Title: The possibilities of fiction – a study about six teachers' attitude
towards fiction as teaching aid in the early years of school

Number of pages: 34

Author: Therese Andersson and Veronica Lindblom

Tutor: Britt-Marie Olsson

Keywords: fiction, literature learning, literature teaching

The background to our study is our common interest in fiction and our curiosity of how it is being used in school at present. The aim of the study was to find out if and how teachers in the earlier years of school, use fiction in their teaching. We have found how some teachers think about their teaching where fiction is an element and in what purpose fiction are used. By doing qualitative interviews with six active teachers we got a material that we analysed. In the result we found that the teachers were well aware of the possibilities fiction gives, not just in the subject Swedish but in all subjects in school. The main purpose of using fiction in school was to entertain but we found that the teachers also used it to teach their pupils how to read, to increase their knowledge and to give them inspiration. The conclusion is that fiction is used a lot in school today, in many different ways and with different intentions. We found that fiction has the ability to stimulate children's imagination and make them experience and explore other worlds and cultures without even leaving the classroom. As a result we can establish that fiction is more than just a book!

Innehållsförteckning

1. BAKGRUND	1
1.1 DEFINITION AV BEGREPP	2
1.1.1 Skönlitteratur	2
1.1.2 Undervisning	2
1.1.3 Skolans tidiga år	2
2. SYFTE	3
2.1 FRÅGESTÄLLNING	3
3. LITTERATUR	4
3.1 VARFÖR SKÖNLITTERATUR I SKOLAN?	4
3.2 SKÖNLITTERATUR SOM LÄROMEDEL	5
3.2.1 Undervisningsmetoder	8
3.3 SKÖNLITTERATUR INTEGRERAT I UNDERVISNINGEN	10
4. METOD	11
4.1 KVALITATIV METOD	11
4.1.1 Fenomenologi	11
4.1.2 Kvalitativ intervju	12
4.2 GENOMFÖRANDET AV UNDERSÖKNINGEN	13
4.2.1 Urval	13
4.2.2 Intervjuerna	13
4.2.3 Analysen	14
4.3 VALIDITET OCH RELIABILITET	15
4.4 FORSKNINGSETIK	16
5. RESULTAT	18
5.1 FÄRDIGHETSTRÄNING	18
5.1.1 Läsinlärning	18
5.1.2 Grammatikinlärning	19
5.1.3 Språkinlärning	20
5.2 PERSONLIG UTVECKLING	21
5.3 INSPIRATIONSFRÄMJANDE	22
5.3.1 Underhållning	22
5.3.2 Läslust	23
5.4 KUNSKAPSUTVECKLING	24
5.5 HINDER OCH BEGRÄNSNINGAR	25
5.6 SAMMANFATTNING	26
6. DISKUSSION	27

6.1 METODDISKUSSION	27
6.2 RESULTATDISKUSSION	28
6.2.1 <i>Kunskap i skönlitteraturen</i>	29
6.2.2 <i>Språkutveckling</i>	29
6.2.3 <i>Personlighetsutveckling</i>	30
6.2.4 <i>Högläsning</i>	31
6.2.5 <i>Svårigheter</i>	32
6.3 SLUTSATS	33
6.3.1 <i>Pedagogiska konsekvenser</i>	33
6.3.2 <i>Framtida forskning</i>	34
7. REFERENSLISTA	35

1. Bakgrund

Litteratur och texter av olika slag finns överallt i vår vardag, hemma, i skolan, på jobbet och på bussen. I skolan finns det många gånger i form av läroböcker, men även som skönlitteratur. Det finns många fördelar med att använda skönlitteratur i skolan. Nilsson (1997a) menar att författare till skönlitterära böcker vill förmedla kunskaper till läsaren. Även ge insikter om sig själva och om omvärlden, för att hjälpa läsaren tolka verkligheten. Lindö (2005) anser att skönlitteratur även hjälper barn i deras identitetsutveckling och att skapa sig en självbild. Vi ser många fördelar med att använda oss av skönlitteratur som ett medel till att fördjupa sin kunskap. Genom skönlitteratur kan vi följa med och lära oss om historien, hur samhället såg ut förr och vad människor hade för religion. Vi kan dessutom få möjlighet att ta del av kända människors arbete och öde. Genom en bok kan läsaren följa en persons liv och leverne, medgångar och motgångar och genom detta relatera till sitt eget liv och person.

Detta är bara några saker där vi ser att skönlitteratur kan vara en stor tillgång i undervisningen. Tyvärr har vi sett under vår praktik att skönlitteratur inte används till sin fulla potential i skolans verksamhet. Vi upplever att skönlitteratur många gånger används i form av tystläsningsbok för att skapa lugn och ro i klassen och träna läsning. Vi undrar hur vi som lärare kan använda skönlitteratur i undervisningen som läromedel och på så sätt skapa både läslust och möjligheter till lärande.

I kursplaner och i läroplanen har vi funnit att skönlitteratur är en viktig del i skolans uppdrag. I kursplanen för svenska står det bland annat att barnet stärker sin språkliga förmåga genom att läsa skönlitteratur, dessutom stärks deras egen identitet och förståelse av andra då de får ta del av vårt kulturarv (Skolverket, 070830). Detta är något som även Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo-94) lyfter då barnen inte bara ska lära känna vårt svenska kulturarv utan nordens och det västerländska kulturarvet lika så (Skolverket, 070830). I kursplanen för de samhällsorienterade ämnena står det att undervisningen ska integreras med andra ämnen i skolans verksamhet. Barnen ska också få möjlighet att se hur livsförhållanden hos människor kan påverkas av kulturen och däribland skönlitteratur (Skolverket, 070830). Det står tydligt i styrdokumentet vikten av att använda skönlitteratur. Men hur gör lärarna i skolans tidiga år när de jobbar med skönlitteratur? Använder de skönlitteratur över huvudtaget i sin undervisning? Det är frågor vi ska försöka svara på.

1.1 Definition av begrepp

Här ger vi en förklaring till centrala begrepp som förekommer i arbetet. Detta för att läsaren ska ha samma förförståelse som författarna för de förekommande begreppen.

1.1.1 Skönlitteratur

Skönlitteratur beskrivs enligt Nationalencyklopedins ordbok (1996) som texter skrivna med konstnärliga ambitioner och är inte avsedda till att ge faktatrogna beskrivningar. Abrams (1985) beskriver skönlitteratur som en berättande text som är påhittad istället för att beskriva faktiska händelser. Vi ser på skönlitteratur på samma sätt, men vi hävdar även att skönlitteratur är texter som inte är skrivna med syftet att undervisa i ett aktuellt skolämne. Till motsats till läromedel som har styrdokumentens mål i fokus.

1.1.2 Undervisning

Barn lär sig dygnet runt, hemma, i skolan och på fritiden. I Nationalencyklopedins ordbok (1996) beskrivs undervisning som medlande av kunskaper. Vad vi menar med undervisning är den situation som uppstår i klassrummet när lärare har ett specifikt syfte och mål för vad klassen gör.

1.1.3 Skolans tidiga år

Vi vill i vår studie fokusera på användningen av skönlitteratur i skolans tidiga år. Med skolans tidiga år menar vi skolverksamhet som är avsedda för barn mellan sex och tio år, alltså från förskoleklassen upp till årskurs fyra.

2. Syfte

Vi har funderat kring hur lärare kan utnyttja skönlitterära böcker som läromedel i såväl svenska som andra ämnen, för att uppnå de mål som hon/han har för sin undervisning.

Syftet med denna studie är att ta reda på om, samt hur lärare, verksamma inom skolans tidiga år, använder sig av skönlitteratur i sin undervisning. Vi vill ta reda på vilka syften läraren har med skönlitteraturen i skolan, samt deras tankar kring skönlitteratur som läromedel.

2.1 Frågeställning

- Hur använder läraren skönlitteratur som läromedel?
- Vilka fördelar för skönlitteratur med sig i undervisningen och vilka hinder kan uppstå?

3. Litteratur

Under denna rubrik kommer tidigare forskning om skönlitteratur i skolan presenteras.

3.1 Varför skönlitteratur i skolan?

Forskning visar att skönlitteratur hjälper barn i sin utveckling på många olika sätt. Det finns olika anledningar till att barn bör läsa böcker. När barn läser böcker utvecklas deras språk. Genom att låta barn läsa litteratur med ett rikt och levande språk utvecklas deras ordförråd och hjälper dem att kommunicera med omvärlden, samt hjälper barnen att utveckla ett rikt och nyanserat talspråk (Nilsson, 1997a). Även Amborn och Hansson (2002) håller med om detta. Att läsa böcker redan innan barnet själv kan läsa har en stor betydelse för språkutvecklingen. Barnet kan då "läsa" böcker med hjälp av vuxna som förmedlare. Men barn läser inte för att få ett bättre språk, inte heller författarna har det som mål när de skriver. Författarna skriver böcker för att förmedla lärdomar om verkligheten och livet.

När barn läser böcker får de kunskaper och insikter kring sig själva och livet. Skönlitteratur hjälper barnen att finna sociala strukturer som de sedan använder sig av i verkliga livet. Genom att läsa om andras liv och leverne kan barnen förstå sin egen vardag och skapa en stark jag-bild (Nilsson, 1997a; Lindö, 2005). Nilsson beskriver det på följande sätt:

I skönlitteraturen finns många bottnar och dimensioner. Böcker och texterna behandlar sådant som inte går att ta på eller beskriva med torra och doftlösa fackord och fackuttryck. Skönlitteraturen ger sig in på områden där andra böcker slutar att fungera. (Nilsson, 1997a, s. 124)

Nilsson beskriver fler fördelar med böcker. Barn läser böcker för att få hjälp. Innehållet kan ge barn som har problem både hjälp och tröst. Dessutom synliggör skönlitteratur de värderingar och de allmänmänskliga problem som vi befinner oss i för barnen. Texterna ger barnen möjlighet att hantera de problem och känslor som finns i deras vardag, men böckerna ger även barn underhållning. Skönlitteratur erbjuder underhållning och avkoppling från verkligheten. Barn kan leva sig in i böckernas värld för att koppla bort problem och få nya insikter (Nilsson, 1997a). Genom att läsa och prata kring skönlitterära texter skapas en förmåga att se saker och ting ur andras perspektiv. Detta resulterar i ökad social förmåga och empati. I samtalen kring böcker utvecklas även förmågan att argumentera, tolka, lyssna, ifrågasätta, kritiskt granska och skapa sig egna ståndpunkter (Lindö, 2005).

Amborn och Hansson (2002) menar att läsning är en viktig del i att träna sin förmåga att skapa inre bilder. Det gäller för författaren att vara detaljrik men samtidigt lämna plats för läsarens förmåga att skapa dessa bilder. De menar också precis som Lindö (2005) att läsning hjälper den empatiska förmågan att utvecklas och att de inre bilderna som läsaren skapar har stor betydelse. De vill dock påpeka att människor som läser mycket inte utvecklar en större förmåga till empati än de som inte läser, däremot kan de se saker hos sig själva som de inte skulle ha gjort om de inte läst. Amborn och Hansson (2002) anser även att barn behöver läsa för att utveckla sin kunskap och sina tankar. De menar att barnen genom att leka handlingar i böckerna, bearbetar tankar och uppfattningar som läsningen fört med sig. De kognitiva effekter som läsning ger är flera. Människan kan med hjälp av tanken nå lösningar och drömmar som vi aldrig annars skulle kunna föreställa oss. Vi kan få en ökad begreppsbildning, tankarna utvecklas från den unge läsaren som bara vill veta vad som händer härnäst till en mer empatisk dimension då läsaren kan få mycket starka känslor för människorna i boken. Tankarnas utveckling ger så småningom läsaren möjlighet att bland annat jämföra, granska och värdera idéer, information, beteenden och ställningstaganden.

3.2 Skönlitteratur som läromedel

För att barn ska ta till sig det som står i böckerna, finna glädje i att läsa och ta till sig kunskapen finns det vissa kriterier (Nilsson, 1997b):

- Läsning måste vara meningsfullt.
- Texterna måste vara relevanta och intressanta för läsaren.
- Den värld barnen möter när de läser måste ha något att göra med deras egen verklighet.
- Barnen måste kunna känna igen sig i boken.

De läroböcker som uppfyller dessa krav är mycket sällsynta. Därför måste läraren söka efter meningsfulla texter någon annanstans. Nilsson hävdar att det finns få saker som överträffar skönlitteraturen om man ska nå dessa krav. Brodow och Rininsland (2005) håller med i denna aspekt. Hon anser att lärare har en stor hjälp i att använda skönlitteratur i undervisningen. Skönlitteraturen tar upp ämnen och frågor som barnen kan diskutera och få flera infallsvinklar och åsikter från. Man kan även med hjälp av skönlitteraturen ta upp ämnen som är känsliga och svåra att prata om, till exempel värderingsfrågor.

Skönlitterära böcker är ett viktigt komplement till de traditionella läromedlen menar Kristin Hallberg (1993), forskare och barnbokskritiker vid Stockholms universitet. Hon bedömer att flertalet texter som barnen möter i skolan har som mål att förmedla kunskap och inte inlevelse och upplevelse. I läsläroarna ligger ofta språket på en nivå som ligger

under barnens normala kompetensnivå, därför uppfattas innehållet i den form av texter många gånger som barnsliga. Läraren har en central roll i att förmedla litteratur och därför är det viktigt att läraren är insatt i barnens litterära behov och har en god kunskap om barn- och ungdomslitteratur. Att ha mål för läsningen anser Hallberg (1993) är nödvändigt för att skönlitteraturen ska få en medveten och livfull funktion i klassrummet. Dessa mål kan vara: färdighetsmål, kulturella och estetiska kunskapsmål, individuella mål och kollektiva mål.

De *färdighetsmål* läraren kan ha med läsning av skönlitteratur är bl.a. att eleven ska klara av att avkoda och att läsa både tyst för sig själv och högt för någon annan. Träna läsförståelse och ska kunna återberätta en text muntligt och skriftligt. Eleven ska också utifrån det lästa och sina egna åsikter kunna ta ställning till den skönlitterära textens innehåll.

Kulturella och estetiska kunskapsmål som kan finnas är att eleven uppmuntras till att läsa böcker och att eleven får möjlighet att erfara och utveckla ett språk som är rikt och nyanserat. Genom att läsa olika böcker får eleven lära känna olika författare och genrer och på så sätt får han/hon möjlighet att ta del av vårt kulturarv genom att läsa sagor, myter och andra historier.

Individuella mål med skönlitteratur kan vara att eleven utvecklas personligt, utvecklar sitt eget språk och får ett vidgat perspektiv och värderingar.

De *kollektiva målen* läraren kan ha är att utveckla klassens förmåga att lyssna och diskutera med varandra.

Oavsett vilka mål läraren har anser Hallberg (1993) att det är viktigt att läraren har en planering med specifika syften för läsningen och att han/hon ser över klassens behov vid planeringen av undervisningen. Ska eleverna läsa högt, tyst, gemensamt eller individuellt? Ska arbetet läggas upp som ett tema eller som ett projektarbete och hur ska arbetet redovisas? Det är viktigt för läraren att fundera över hur arbetet med läsningen ska gå till.

Ofta får innehållet i läroböckerna bestämma vilket innehåll undervisningen ska få. När så är fallet finns risken att undervisningen reduceras till träning av färdigheter och förbrukning av fakta. Barnens erfarenheter används inte och spelar ingen roll i undervisningen. Barnen läser inte läroböckerna för att lära sig och förstå sammanhang, utan för att svara på lärarens frågor. De söker svaren på redan innan kända frågor, men förstår inte textens sammanhang. Skillnad blir det om skönlitteraturen används för att välja undervisningens innehåll och ta med barnens intresse och erfarenhet i bilden, då skapas kunskapen i ett sammanhang. Barnen läser så länge det är meningsfullt, de diskuterar, skriver, ritar och arbetar med uppgifter kring texten. Kunskapen skapas i ett sammanhang som är relevant för barnen (Nilsson, 1997b). En annan uppfattning är att skönlitterära böcker kan användas som ett komplement till läroböckerna. De fördjupar

kunskaperna och ger en djupare insikt och förståelse av de fakta som barnen finner i läroböcker (Nilsson, 1993)

Langer (2005) tar det ytterligare ett steg. Hon menar att om skönlitteratur används i undervisningen krävs det att läraren förändrar sin syn på kunskap, det går inte betrakta skönlitteratur på samma sätt som läromedel. Skönlitteratur ska användas för att fördjupa barnens kunskap och förståelse, inte för att söka efter information. Ofta när skönlitteratur integreras i andra ämnen tas den upp under separata lektioner och inte integrerat i undervisningen. Langer skriver att lärare kan använda sig av skönlitteratur och berättande när man diskuterar ett ämne som barnen inte är bekanta med. Då kan läraren göra kopplingar mellan ämnet och barnens verklighet genom sagor och berättelser.

I ett läsprojekt som genomfördes i Rinkeby under tre år (1994- 1996) använde lärarna sig enbart av skönlitteratur (barnböcker) och facklitteratur i alla ämnen med undantag från matematiken då läroboken användes som ett komplement. Projektet genomfördes i en klass där alla barn hade invandrabakgrund. Lärarna Birgitta Alleklev (2000) och Ingrid Olsson som tillsammans med bibliotekarien Lisbeth Lindvall var projektledare påpekar att denna metod lämpar sig likväl för barn med svensk bakgrund som för barn med invandrabakgrund. I projektet utgick de från "Whole Language-metoden" som från början kommer från Nya Zeeland. I denna metod är det bland annat viktigt att barnen läser skönlitteratur där innehållet är intressant. På så sätt stärks deras självförtroende och de känner att läsning är roligt. Det är också viktigt att klassrumsmiljön är stimulerande för barnen. Detta kan göras genom att ha ett stort utbud av böcker, bilder och texter som inbjuder och lockar till läsning. Eftersom alla barn i projektet hade invandrabakgrund med olika språk och olika religioner, var syftet med projektet att ge barnen en gemensam kulturell grund att stå på. Detta genom att de skulle få ta del av den svenska barnlitteraturen och på så sätt även utveckla sitt nya språk, svenska. Under de tre åren projektet pågick arbetade klassen mycket med språket utifrån flera olika sätt, läsa, skriva, berätta, måla, dramatisera, lyssna på högläsning, själva läsa högt och diskutera böcker. Målet var att barnen alltid skulle förstå innehållet i undervisningen, och därför arbetade de mycket med deras förförståelse och efterarbete kring uppgifterna. I resultatet tyckte sig lärarna se att:

- läsintresset var mycket stort
 - läsförmågan ökade snabbt
 - ordförrådet och språket utvecklades
 - deras förmåga att uttrycka sig muntligt och skriftligt ökade
 - barnens självkänsla ökade
 - kreativiteten främjades och tog sig i uttryck i bild och form
- (Alleklev & Lindvall, 2000)

Lärarna ansåg också att de kunskaper barnen förvärvat i att läsa och skriva bidrar även i andra ämnen som matematik. De upplevde att barnen var bättre på att uttrycka sig skriftligt än muntligt men att boksamtalen och dramatiseringarna har hjälpt dem att

utveckla det talade språket. Lärarna anser att för att få ett lyckat läsprojekt är det väsentligt att lärarna har en personlig relation till skönlitteratur både vad gäller barn- och ungdomslitteratur och vuxenlitteratur och att de själva läser litteratur, för att det ska bli en naturlig del i skolans vardag och inte blir som vilket skolämne som helst (Alleklef & Lindvall, 2000).

3.2.1 Undervisningsmetoder

Nilsson (1997b) menar att det finns olika sätt att se på skönlitteratur i skolan. Han presenterar fem olika sätt att bedriva litteraturundervisning. Läraren kan ha fokus på *läsning som färdighet*. Då används litteraturen endast som medel för att lära sig läsa och för att eleverna ska bli goda läsare. Fokus hamnar då på hur många sidor och böcker som läses, inte på vad barnen läser. Konsekvenserna av ett sådant synsätt kan bli att barnen inte förstår vad läsning går ut på. Läsning för dem är en aktivitet utan mening eller mål. Läraren kan även se på *läsning som en läsfrämjande aktivitet*, där barnen ska ledsagas fram till den ”goda” litteraturen, men vad som menas med ”god” litteratur är mycket individuellt och är upp till läraren. Litteraturläsningen blir en kulturell kompetens. Som mål har läraren att barnen ska läsa så många ”goda” böcker som möjligt och att populärlitteraturen förkastas. Konsekvenserna blir att litteraturen inte sätts i relation till samhällsrelaterade, sociala och historiska frågor och det finns sällan utrymme för diskussioner i grupp. Ett annat sätt att se på litteraturundervisningen är *läsning som en kulturell aktivitet*, denna liknar på många sätt det föregående synsättet men här sätts kulturarvet i fokus. Barnen ska läsa så många ”goda” böcker som möjligt, med ”goda” menas här litteratur som ingår i vårt kulturarv, böcker som är skrivna av litterära auktoriteter. Barnen arbetar även med textanalys, där stil, språk och budskap granskas. Lärare kan även se på litteraturundervisning som *läsning som upplevelse*. Denna syn är en blandning av de tre tidigare, men nu sätts den ”goda” litteraturens innehåll och betydelse i fokus. Läraren ser på litteraturen som konst och att barnen kan uppleva den och ta till sig den om barnen bara får vara i fred och läsa. Det sista är att läraren kan se på undervisningen som *läsning som en källa till kunskap*. I detta grundar sig en syn på samhället som något föränderligt och inte som något givet av högre makter. Det handlar om att barnen ska förhålla sig och ta ställning till det samhälle de lever i. Barnen läser litteratur för att ta till sig hur andra ser på världen, nya och gamla perspektiv blandas. Genom att barnen får ta del av den ”stora” världen, kan de hitta sin plats och se sin del av helheten (Nilsson, 1997b)

Ett annat sätt att använda sig av skönlitteratur i undervisningen är boksamtal. I ett boksamtal kan lärare och barn enligt Chambers (1993) uttrycka de tankar och känslor som boken väcker. Samtalet blir en gemensam reflektion och tolkning av bokens budskap. Boksamtal handlar inte bara om att samtala med varandra om boken, en av de mest centrala delarna för att samtalet ska bli givande för eleverna är, att läraren tar upp sådant som barnen tycker är engagerande, intressant och som de kan relatera till. Ejeman och Molloy (1997) menar att boksamtalet kan ta sin början redan innan barnen börjat läsa den aktuella boken. I grupper kan barnen tillsammans utifrån bokens titel och

texten på baksidan diskutera vad de tror att boken kommer handla om, hur de tror att personerna i boken ser ut och vilka karaktärsdrag de har. Dessa tankar skrivs ner och sparas till lite längre fram i boken då de kan diskutera om deras antaganden var rätt och vad det var som gjorde att de trodde som de gjorde. Chambers (1993) tar upp fyra sätt att tala om böcker;

Att säga något för sin egen skull - Genom att högt säga sina tankar kan vi lättare klargöra vår egen uppfattning om vad vi menar, oftast är det då någon som lyssnar och på så sätt kan vår uppfattning förändras.

Att säga något till andra - Oavsett om personen pratar för att klargöra sina egna tankar eller för att förmedla något måste lyssnaren tolka det som sägs. Tolkningen är sällan densamma som den andres. Talarens förhoppning är att lyssnarnas tolkning ska hjälpa oss att förstå det vi sagt.

Att säga något tillsammans - Genom att samtala gemensamt kan vi tillsammans reda ut sådant som vi inte förstår och sådant som verkar för svårt för att vi själva ska kunna reda ut det. Eftersom alla i gruppen kan något men ingen har kunskap om allt, kan vi få en helt annan insikt i boken som vi inte skulle få på egen hand.

Att säga något nytt – Då vi gemensamt ägnar oss åt en bok där alla individer bidrar med sina insikter i samtalet, ger det oss nya uppfattningar och aktiviteten får även en social mening.

Vidare menar Chambers (1993) att det tar tid att förstå en boks innehåll. Genom diskussion och behandling av olika frågor kan vi undan för undan ta till oss innehållet och förstå textens budskap i sin helhet. För detta krävs det att läraren ställer sådana frågor som blir en hjälp till att upptäcka och delge varandra sin förståelse.

Barn har inte alltid möjlighet att själv läsa och ta till sig skönlitterära texter. Det kan bero på att de ännu inte ”knäckt läskoden”, att de har lässvårigheter eller andra orsaker. Detta ska inte hindra läraren från att använda skönlitteratur, ett effektivt sätt är då att läsa högt. Genom högläsning får alla barn vara med om läsglädje, gemenskap och fantasi. Högläsning kan även ge barnen den drivkraft som krävs för att de ska börja läsa själva. Det ska helst ske kontinuerligt och ha ett syfte, det ska inte tas till som ett sätt att bedriva tiden eller för att få lugn och ro i klassen (Ejeman & Molloy, 1997). Lindö (2005) menar att människan är en berättande varelse och det ligger i vår tradition att berätta sagor och historier för varandra. Hon menar att det inte alltid måste vara läraren som läser eller är berättare, det kan lika gärna vara ett av barnen. Det viktigaste är att de som läser eller berättar är förtrogen med texten och vet hur den ska behandlas efteråt. För texterna måste behandlas efteråt. Lundqvist (1991) hävdar att läsning utan uppföljande samtal är bortkastad tid. Hon menar att barnen kan finna både kunskaper och möjligheter till att utvecklas som människor genom böcker, men då måste läsning alltid följas upp med målinriktade samtal för att fördjupa dessa kunskaper hos barnen.

Läsupplevelse, menare hon, upplever man bäst i andras sällskap och i diskussionerna efteråt.

3.3 Skönlitteratur integrerat i undervisningen

Barn ska i skolan få en insikt om att samhället och verkligheten inte är indelat i olika ämnen, så som det för tydlighetens och enkelhetens skull är i skolan, därför bör skolan organisera undervisningen i teman (Brodow & Rinisland, 2005). I tematisk undervisning presenteras ett tema där olika ämnen är integrerade och där helheten är det viktigaste. I denna pedagogik används skönlitteratur som en central källa till kunskap. Skönlitteratur anses knyta an till barnens närmiljö och erfarenheter, något som traditionella läromedel inte alltid gör (Nilsson, 1997b). En fördel med att arbeta i tema som integrerar flera ämnen är att barnen kan välja att läsa egna böcker som ligger på deras nivå inom ett visst tema och ändå samlas i diskussion kring ämnet efteråt. Svårigheten är att hitta böcker på olika nivå som handlar om samma tema (Brodow & Rininsland, 2005). Använder man sig av böcker där fiktion och fakta blandas ökar detta barnens förståelse för temat och deras insikter om människan och hennes omvärld fördjupas. Det gör det även lättare att förstå deras egen kultur och vardag (Lindö, 2005).

För svensklärare är det relativt lätt att arbeta gemensamt eftersom de alla har samma kursplansmål att sträva mot samt att skönlitteratur oftast är en naturlig del av ämnet svenska. Det kan däremot vara svårare att samarbeta över ämnesgränserna i ett tema. Om samarbetet sker i ett arbetslag kan det förenkla arbetet, men då finns risken att planeringstiden används till annat, som elevfrågor och organisatoriska problem (Brodow & Rinisland, 2005). För att integrera skönlitteratur i olika ämnen krävs ett lagarbete. Arbetslaget måste ha som mål att utveckla en gemensam syn på hur barn tänker och lär sig av litteratur. Det är viktigt att alla lärare ser hur litteraturen kan hjälpa barnen att fördjupa sina kunskaper i ämnet, istället för att grubbla över hur de kan få in litteraturundervisning i sitt ämne. (Langer, 2005)

4. Metod

Under denna rubrik kommer vi att beskriva vilka teorier som ligger till grund för vårt val av metod.

4.1 Kvalitativ metod

Vårt syfte med denna studie har varit att ta reda på om samt hur lärare, verksamma inom skolans tidiga år, använder sig av skönlitteratur i sin undervisning. Vi var nyfikna på vilka syften läraren har med skönlitteraturen i skolan, samt deras tankar kring skönlitteratur som läromedel. Därför har vi valt att utföra en kvalitativ studie. En kvalitativ studie innebär att fokus ligger på det som en person upplever, alltså sådant som inte går att mäta med siffror och diagram. En persons erfarenheter, känslor, beteenden och handlingar är exempel på sådant. Det kvalitativa kan endast existera om någon upplever det (Starrin & Svensson, 1994).

I en kvalitativ studie tolkar forskaren resultatet som framkommer i studien. Problem som kan uppstå är att forskaren färgar resultatet utifrån egna erfarenheter och detta är något som är viktigt att vara medveten om (Stukát, 2005).

4.1.1 Fenomenologi

Vi har i vår studie låtit oss inspireras av den fenomenologiska ansatsen då vi ansåg att den passade oss bra. När en empirisk studie utförs inom fenomenologin är forskaren ute efter det som är gemensamt, alltså själva essensen av ett fenomen. Med essens menas det som är gemensamt i uppfattningarna av fenomenet. (Alexandersson, 1994). I vår studie har det centrala varit att hitta det som är gemensamt i de uppfattningar som lärare har kring ämnet ”skönlitteratur som läromedel”, alltså vi har inte varit ute efter att se variationer av uppfattningar utan vi har istället koncentrerat oss på att hitta gemensamma nämnare i lärarnas uppfattningar när vi har analyserat och strukturerat vårt resultat.

När en studie som är inspirerad av fenomenologi utförs ska forskaren försöka undvika att ha fördomar och förutfattade meningar, det är viktigt att vara medveten om sina antaganden så att inte det förväxlas med den företeelse som ska tolkas. Forskaren ska endast beskriva det som visar sig. Det är också viktigt att undvika att ifrågasätta ”sanningen”. Sanningen finns hos den person som upplever det. Forskaren bör kunna

distansera sig för att kunna se strukturer i det fenomen han studerar. Forskaren behöver också ha den förmågan att kunna sätta sig in i en annan människas situation för att kunna framställa den utan att på något sätt förvrida den (Barbosa da Silva & Wahlberg, 1994). Vi har tagit detta i beaktning då vi utfört intervjuerna och då vi gjorde vår analys. För att i resultatet kunna beskriva just lärarnas uppfattning och inte vår egen har vi varit uppmärksamma på att inte övertolka vårt material utan endast beskrivit det som kommit fram i intervjuerna.

4.1.2 Kvalitativ intervju

Utifrån vårt syfte valde vi att utföra kvalitativa intervjuer för att få ett material att analysera..

I en kvalitativ intervju är forskaren intresserad av att se strukturer och egenskaper hos något medan man i en kvantitativ intervju mer är intresserad av att få svar på något med redan på förhand givna svarsalternativ, ett sådant exempel kan vara ett frågeformulär eller enkät. I en kvalitativ intervju kan intervjuaren inte på förhand veta vilka frågor som kan komma att bli centrala, därför är det viktigt att följa upp och utveckla konversationen av det som kan komma att bli användbart för studiens syfte. Ibland talas det om så kallad vägledad konversation, med det menas att intervjuaren och respondenten kan knyta an och utveckla tidigare frågor och svar i intervjun. Den som intervjuar måste därför vara observant, för att se hur samtalet utvecklas (Svensson & Starrin, 1996).

Patel och Tebelius (1987) beskriver två dimensioner av intervjuer: graden av standardisering och graden av strukturering. Hur hög grad av standardisering intervjun har beror på hur mycket ansvar som ligger på intervjuaren när det gäller vilka frågor som ställs och vilken utformning frågorna har. Finns en låg grad av standardisering i intervjun är det upp till intervjuaren att formulera frågorna under intervjuns gång, beroende på hur samtalet går och vilka svar som dyker upp. Graden av strukturering beror på hur öppna och fria frågorna är och hur stort utrymme respondenten får att svara, samt hur stort utrymme intervjuaren får att tolka svaren efter egna erfarenheter och kunskaper. I en intervju med hög grad av strukturering är frågorna mycket begränsade och lämnar intervjuaren med litet utrymme för tolkning. Vilka frågor som ställs under intervjun är av stor betydelse för det kommande resultatet. Frågorna måste vara relevanta för studien syfte och frågeställning, men de får heller inte vara ledande, värderande, innehålla förutfattade meningar och dessutom måste frågorna ställas en i taget (Bell, 2006).

När kvalitativa intervjuer används måste forskaren innan tänka igenom sitt val av metod. Det finns fördelar men även nackdelar med att använda sig av intervjuer. En stor fördel är dess flexibilitet, men resultatet tar lång tid att analysera och därför kan det sätta vissa gränser. Därför är det vanligt att mindre studier fokuserar på en liten grupp med människor (Bell, 2006).

4.2 Genomförandet av undersökningen

Här nedan beskrivs vårt urval, våra intervjuer, samt hur vi handskats med validitet och reliabilitet och de etiska frågorna som har dykt upp.

4.2.1 Urval

Vilka som ska delta i undersökningen och hur urvalet görs styrs av studiens syfte. Målet är att få ett urval som kan leda till förståelse för det fenomen som ska studeras (Svensson & Starrin, 1996). Detta har vi tagit hänsyn till men för vår del berodde urvalet även på tillgången. Vi har valt respondenter utifrån de skolor vi redan innan har varit i kontakt med genom vår praktik och där vi redan innan var kända av rektorena. Vår målgrupp i undersökningen var lärare i skolans tidiga år, våra respondenter var därför tvungna att vara aktiva lärare inom dessa årskurser. För att få ett så representativt urval som det gick utifrån de förutsättningar vi hade, valde vi att intervjua sex stycken lärare, tre lärare från två olika skolor i två olika kommuner och två lärare från varje årskurs. Alltså två lärare som är aktiva i förskoleklassen eller första klass, två lärare från årskurs två och tre och till sist två lärare från årskurs fyra. De lärare vi har intervjuat var alla kvinnor, men vi anser att det inte har haft någon större betydelse eftersom vi inte ansåg genusperspektivet relevant utifrån studiens syfte.

4.2.2 Intervjuerna

I vår studie har vi intervjuat sex lärare kring deras tankar om skönlitteratur i skolans undervisning och om, samt hur de använder sig av detta i sin egen undervisning. Vi valde att spela in varje intervju på mp3-spelare och sedan överföra filerna till datorn för lättare hantering. Under intervjuerna skrev vi även små anteckningar om saker som sagts och som vi skulle kunna återkomma till senare. Intervjuerna har genomförts enskilt med varje lärare och på respondentens egna villkor, alltså på en plats som hon känner sig trygg och en tidpunkt som passar hennes schema.

Vi har gemensamt varit aktiva under alla sex intervjuer. En av oss hade huvudansvaret för själva intervjun medan den andre ansvarade för inspelningen och skrev upp frågor som dök upp under intervjun. Innan intervjun var slut gav den som hade huvudansvaret ordet till den andra för att se om hon kanske hade något att tillägga. Om hon hade frågor fortsatte intervjun och då ställde båda två frågor. I slutet av intervjun bad vi om att få deras e-postadress, så att vi på ett effektivt sätt skulle kunna fråga eventuella följdfrågor och dessutom kunna skicka en kort sammanfattning av varje intervju till dem. Denna sammanfattning skrev vi utifrån vår transkribering och som respondenterna sedan läst igenom och godkänt. Detta för att förbättra reliabiliteten i vår studie. Tyvärr fick vi inte svar från alla deltagarna och detta har vi tolkat som ett godkännande.

När vi frågade lärarna om de ville delta i vår studie gav vi samtidigt dem i uppdrag att fundera över hur de använder skönlitteratur i sin undervisning och då gärna i ett tematiskt arbete. Vi gav ut papper om intervjuerna och frågade respondenterna två till tre veckor innan intervjuerna ägde rum. Dessvärre fick vi ett återbud två dagar innan en av intervjuerna. Vi fick då fråga en annan lärare som gärna ville delta. På grund av tidsbrist var vi tvungna att ha intervjun samma vecka så denna respondent fick bara en dag att förbereda sig på.

Vi planerade intervjuerna så de hade en låg grad av standardisering och strukturering. Vi hade få frågor som vi byggde våra intervjuer på och kom med följdfrågor som följde informantens svar. Innan intervjuerna skrev vi en intervjuguide som bestod av fyra huvuddelar i ämnet vi ville undersöka:

- Hur arbetar du med skönlitteratur i din undervisning?
- Vilket syfte har skönlitteratur i din undervisning?
- Vilka fördelar ser du med att använda skönlitteratur i din undervisning?
- Vilka hinder och begränsningar ser du med att använda skönlitteratur i din undervisning?

Vi började med att be respondenten beskriva sin planering och sina tankar kring ämnet skönlitteratur i skolan, sedan ställde vi följdfrågor kring deras svar. Under intervjun försökte vi ställa öppna frågor så alla fyra delarna berördes. Dessutom har vi ställt frågor som rörde samma tema för att se olika perspektiv och för att öka reliabiliteten.

Intervjuerna transkriberades därefter så det skulle bli lättare att hantera och analysera. Varje intervju sammanfattades och skickades till respektive lärare för granskning. På detta sätt kunde vi undvika misstolkningar i respondenternas svar och öka studiens trovärdighet.

4.2.3 Analysen

Patel och Tebelius (1987) menar att när en analys genomförs ur ett fenomenologiskt perspektiv är det viktigt att forskaren läser det utskrivna materialet i sin helhet och därefter letar efter vad det är som texten vill förmedla. Lindholm (2003) anser istället att en ordagrann utskrift av inspelat verbalt material inte är nödvändigt då det tar mycket tid och ger många sidor att läsa igenom om och om igen, detta kan göra att forskaren blir förvirrad och då inte ser det som är väsentligt. För att kunna göra vår datainsamling lättöverskådligt valde vi att göra som Patel och Tebelius rekommenderade och transkriberade våra intervjuer. Detta gjorde vi för att vi lättare kunde hantera den information vi fått, eftersom vi utförde en liten studie med ett relativt litet material.

Därefter ska forskaren, enligt Patel och Tebelius (1987) försöka hitta grupperingar i datan utan att sätta namn på dessa grupperingar. Det gör att det kan bli lättare för forskaren att hitta flera möjliga sätt att gruppera samma material utifrån nya perspektiv. Om forskaren redan från början har en beteckning på gruppen finns det en tendens till

att han/hon låser tanken just vid den här grupperingen och färre grupperingar uppstår. Vi valde att inte göra på detta sätt i vår undersökning. Vi har istället analyserat utifrån de fyra huvudfrågor vi hade i våra intervjuer. Eftersom våra respondenter hade berört alla fyra delarna blev det lättare att hitta just de ämnen som de hade gemensamt. Utifrån de fyra frågorna har vi sedan letat efter nyckelord och meningar som varit centrala. Dessa nyckelord strukturerade vi upp för att hitta de gemensamma uppfattningarna och sedan kategoriserat dem i fyra olika teman.

Nyberg (2000) skriver att det kan vara svårt att analysera data då en del av svaren kan passa i flera möjliga grupper, därför menar Nyberg att det är lättare om man är två eller flera som sitter och analyserar materialet oberoende av varandra, då blir också tolkningen mer tillförlitlig. Vi har gemensamt gått igenom all data och analyserat tillsammans. Vi har funnit att en del uppfattningar har passat i flera olika kategorier och vi har då omtolkat informationen en gång till för att hitta vart det bäst passar in. Vi har också då vi tolkat läst mellan raderna och försökt se de bakomliggande uppfattningarna kring våra respondenters uttalanden och utifrån detta har vi fått ett resultat.

4.3 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är begrepp som har en central roll inom forskning, men framförallt inom kvantitativ forskning. Även vid kvalitativa studier måste studiens validitet och reliabilitet tas i beaktning även om begreppen är ovanliga i detta sammanhang (Svensson & Starrin, 1996).

Med reliabilitet menas hur tillförlitligt resultatet som visat sig är och i vilken utsträckning studien eller metoden ger samma resultat vid andra tillfällen. I kvalitativa studier kan detta vara mycket svårt att mäta eftersom resultatet beror på sammanhanget (Bell, 2006).

Validitet är ett mer komplicerat begrepp som betyder hur giltig studien är i förhållande till syftet, hur väl man undersöker det som ska undersökas och att tolkningarna som forskaren gör stämmer med verkligheten (Bell, 2006). Validiteten och reliabiliteten är tätt sammanflätade i kvalitativa studier. Det går inte mäta det ena utan att mäta det andra, medan i kvantitativa studier kan de båda mätas var för sig. I kvalitativa studier är validiteten överordnat reliabiliteten, om validiteten i studien är god är även reliabiliteten det, men om reliabiliteten är god är det inte säkert att validiteten är det (Svensson & Starrin, 1996).

En viktig fråga inom forskning är om studien ska satsa på bredd eller djup. Använder forskaren många källor till information satsas mer på bredden i studien, men det går även att välja en mindre grupp av källor som går mer in på djupet i studien. Valet av djup och bredd får konsekvenser på studiens generaliserbarhet (Lindholm, 2003). I vår

undersökning har vi satsat mer på djupet och därför valt en mindre mängd av respondenter. På grund av detta och på att vi har haft begränsat med tid till vår undersökning är generaliserbarheten mycket låg. Vi kan inte säga att vårt resultat stämmer generellt över hela landet.

I vår studie har vi inte fördjupat oss i validitet och reliabilitet som vi skulle behöva göra vid en större studie, men vi har varit kritiska till vårt resultat och våra tolkningar av intervjuerna. Vi har tagit vissa saker i beaktning när vi har undersökt vår studies validitet och reliabilitet. Vi har använt oss av alternativa formuleringar av frågorna i våra intervjuer för att kontrollera reliabiliteten. Vi använde oss alltså av olika formuleringar av samma fråga och angrep ämnet från olika håll, på så sätt fick vi olika perspektiv på samma fråga och vi kunde då finna om svaren motsade varandra. Dessutom har våra respondenter tagit del av vårt resultat för att finna feltolkningar av våra data. Vi anser att våra respondenter har "sanningen" och vi ska försöka tolka svaren till ett tillförlitligt resultat. Om respondenterna anser att våra tolkningar är riktiga är det i våra ögon ett tillförlitligt resultat.

4.4 Forskningsetik

Som forskare gäller det att vara väl medveten om hur materialet kommer fram och den etik som en studie kräver.

När en studie utförs i en skola eller annan verksamhet där det finns minderåriga, måste det först förekomma tillstånd av huvudansvarig, i skolans fall är detta rektor. Det måste även finnas tillstånd av de personer som ska ingå i studien. Ska barn vara med måste det även finnas tillstånd från vårdnadshavare (Vetenskapsrådet, 070909).

Vi har innan undersökningen pratat med rektorerna på de olika skolorna och förklarat vårt syfte med studien, samt pratat med de lärare som deltagit. Till de berörda lärarna har vi samtidigt gett ut ett papper på vilket ämnet studien berör, men inte vilket syfte den har haft. Detta för att inte påverka deras svar i intervjuerna. Eftersom vårt syfte inte har varit att studera barnen i klasserna har vi inte bitt om föräldrarnas medgivande.

Bell (2006) menar att det inte räcker med att beskriva ämnet strax innan intervjun. Forskaren har ansvaret för att förklara för respondenterna vad studien handlar om, varför de ska ingå i studien, vilken typ av frågor som kommer att ställas och vad resultatet ska användas till. Dessutom måste respondenterna få detta skriftligt och i god tid så de kan fundera på om de vill ställa upp i studien (Se Bilaga 1).

I en studie där människor är involverade ska alla namn vara fiktiva, på både personer och platser. Respondenten har rätt till anonymitet, det innebär att inget som står i resultatet ska kunna gå att härleda till vem det är som deltagit i studien

(Vetenskapsrådet, 070909). Skillnaden mellan anonymitet och konfidentialitet är ibland svårt att greppa. Om de inblandade lovas konfidentialitet betyder det att de inte ska kunna identifieras på något sätt i studien. Men om de inblandade utlovas anonymitet menas det att inte ens forskaren själv vet vem som svarar vad i studien (Bell, 2006). Vi har lovat våra respondenter att de inte ska gå att identifiera genom vårt resultat, alltså de är konfidentiella. Men på grund av vårt metodval har vi inte kunnat lova dem anonymitet på det sätt som Bell menar.

Vid en intervju får respondenten aldrig komma i en beroendeställning, Hon/han måste känna tillit till att intervjuaren inte använder svaren så det får negativa konsekvenser. Som intervjuare måste man vara öppen med vad resultatet som kommer fram ska användas till, eftersom resultatet ibland kan vara av känslig karaktär. (Vetenskapsrådet, 070909)

Vi har tagit hänsyn till de etiska regler som finns när vi gjort våra intervjuer och skrivit vårt resultat. Vi anser det är av yttersta vikt att i undersökningar ta ansvar för hur man utför sin studie så inte respondenternas förtroende missbrukas.

5. Resultat

Utifrån vårt material har vi kunnat identifiera fyra olika teman inom ämnet skönlitteratur i undervisningen: Färdighetsträning, personlighetsutveckling, inspirationfrämjande samt kunskapsutveckling. Dessa teman utgår ifrån lärarnas syfte med att använda skönlitteratur och under varje rubrik beskriver vi hur lärarna arbetar och varför de gör som de gör. I våra data fann vi även att lärarna talade om svårigheter med att arbeta med skönlitteratur, detta satte vi under en egen rubrik: Hinder och begränsningar. Vi stödjer vårt resultat med citat från samtliga lärare som deltagit i studien.

5.1 Färdighetsträning

I vår studie fann vi att de flesta lärare använde skönlitteratur för att träna och utveckla olika färdigheter hos sina elever. De tre viktigaste färdigheterna som vi identifierade var läsinläring, grammatikinläring och språkinläring. Alla respondenter hade som syfte att utveckla en eller flera av dessa färdigheter i sin undervisning med skönlitteratur.

5.1.1 Läsinläring

Med läsinläring menas att lärarna använder sig av skönlitteratur i sin undervisning för att lära eller träna eleverna på att läsa. I vår studie fann vi att det främst var de lärare som undervisade elever i de yngre åldrarna som använde skönlitteratur på detta sätt. De lärare som undervisade elever i de äldre åldrarna hade som syfte att få ett läsflyt i sina elevers läsning istället för att lära dem läsa.

Vissa lärare menar att eleverna lär sig bokstäver och läsning genom att dagligen möta skönlitteratur. I texterna får eleverna möta bokstäver och ord i ett naturligt sammanhang. Genom att räkna bokstäver, ord och meningar, samt att se vilket ord som är längst respektive kortast tränar eleverna språkets uppbyggnad. Dessutom blir elevernas läsinläring individanpassad till varje elevs nivå och intresse.

Du kan få in det här med bokstäver ... du kan räkna hur många A det finns i den här meningen. Få in det här med den språkliga medvetenheten, du kan räkna orden i meningen och vilket ord är längst i den här meningen och ... jah... det finns många bitar tycker jag. Jag tycker det är basen i det mesta. (Kerstin)

Lärarna visade på olika metoder för att träna läsning och läsflyt. Genom att eleverna får läsa högt för varandra och inför klassen, tränas flytet i deras läsning. Dessutom stärks

deras läsning när de följer med i texten som de hör läsas upp. Det är alltså inte bara läraren som kan läsa högt för klassen, det är lika viktigt att eleverna läser högt för varandra, menar de lärare vi talat med. Men eleverna behöver inte läsa högt för att träna sitt läsflyt. I våra data fann vi att läsning tränar läsning och ju mer eleverna läser desto bättre läsare blir de.

Ja, alltså när de läser två och två så är det dels viktigt att man får träna sig själv på att läsa högt och att man gör paus vid punkter ... Det är en tränings sak att de två och två får vara med och även den andre är aktiv och om det blir fel på ändelser rättar varandra.
(Annika)

Många lärare använde sig av läsläxa för att utveckla elevernas läsning. Eleverna fick ta med sig en bok som de läste hemma och sedan fick de till exempel skriva en sammanfattning av det som de läst eller uppgifter kring den lästa texten som de skulle lösa. Vi fann att elever i alla åldrar fick med sig en läsläxa hem. Ofta hade eleverna samma bok att läsa i skolan som de hade läsläxa i. När eleverna läste boken i skolan satt de oftast själva och läste tyst. Efter att boken var slut fick de skriva en läslogg eller recension av boken. När eleverna sammanfattar sin bok eller när de skriver recensioner tränar de även på läsförståelse. För att klara av att sammanfatta en text måste eleven veta och förstå vad det står och förstå innebörden i texten.

5.1.2 Grammatikinläring

Våra respondenter menade att grammatik och språkets struktur kommer naturligt för eleverna när skönlitteratur används i undervisningen. Eleverna lär sig språkets uppbyggnad och alla andra grammatiska regler.

Både genom att eleverna läser själva, högt för varandra samt genom högläsning utvecklas förståelsen av grammatiken i språket. De lärare vi frågat har sett att de elever som läser mycket har rikare ordförråd och har lättare att kommunicera genom tal och skrift. De får ökad ordkunskap och ordförståelse, samt bättre meningsuppbyggnad. För att eleverna ska ta till sig grammatiken i skönlitteratur kan de göra olika uppgifter och övningar. De kan plocka ut olika byggstenar i en text och sedan skapa nya meningar. Eleverna kan även få en text som de ska förändra genom att ändra på substantiv, verb och adjektiv och på så sätt skapa en helt ny text. När eleverna läser högt två och två följer de med i texten och rättar varandra vid eventuella fel och på så sätt tränar de grammatik.

De (eleverna) ska hitta språkläran och grammatiken i texten, de ska hitta substantiv, böja substantiv, hitta substantiv i obestämd form, hitta substantiv i bestämd form och så vidare. Adjektiv likadant, verb likadant... att man ska plocka ut tio meningar ur boken och ta ut subjekt och predikat och vad heter det ... objekt och så vidare. Det finns en hel sjö av uppgifter att välja ut, så även skriva egna och sen använder dem i sin skönlitterära bok. (Britta)

5.1.3 Språkinläring

Språkinläring är enligt vår tolkning främst språklig medvetenhet och att kunna förmedla sig med språket. Ett sätt är att låta eleverna, högt inför sina kamrater, presentera och sammanfatta en bok de läst. När eleverna läser och återberättar texter för varandra tränas deras förmåga att uttrycka sig själva. Respondenterna menade att eleverna utvecklar detta främst genom högläsning samt diskussioner kring den aktuella boken. När en vuxen läser högt får eleverna en språklig förebild. Högläsning ger eleverna en språkupplevelse samt en förståelse för hur språket är uppbyggt. För de elever som ännu inte lärt sig läsa är högläsning särskilt viktig. Genom att lyssna och höra vuxna läsa högt får de ta del av det speciella språk som finns i böcker och på så sätt utveckla sitt eget talspråk.

Jag tycker själv att det är vansinnigt roligt (att läsa högt). De får ordförråd, meningsbyggnad, de får en hel språkupplevelse. /.../ Om man då säger just nu vad det är viktigt när alla sms:ar och duttar lite hit och dit och det är korta ord och korta meningar, så gäller det verkligen att läsa högt. (Stina)

...och det här med högläsning är ju viktigt också eftersom inte alla läser så... bra. Så behöver de höra oss vuxna då. (Britta)

Att diskutera skönlitteratur anser våra respondenter är en stor del av den språkliga inläringen både när de läser högt gemensamt i grupp/parläsning och då läraren läser högt för eleverna. Högläsning underlättar de gemensamma diskussionerna och utifrån elevernas egna frågor, och även det som läraren anser vara viktigt bygga upp en diskussion kring den aktuella boken. Alla elever får under diskussionen möjlighet att uttrycka sig och göra sin röst hörd. Diskussionen behöver enligt våra respondenter inte ske efter läsningen utan även under läsningens gång. Detta för att eleverna ska vara aktiva och hänga med i berättelsen, även att läraren inte läser för eleverna utan med eleverna.

Jag tror att det är viktigt att man ställer frågor och ser lite grand om eleverna är med eller inte och om man ser att vissa barn svävar i väg i andra tankar kan man ställa frågor som gör att de är med på banan igen. Så mer att man läser med barnen än att man läser för barnen. Det tror jag, det kan vi bli bättre på. (Kerstin)

Jag har alltid en högläsningbok. En bok som jag läser högt ur och dem (eleverna) får lyssna ... det blir ju underlag för lite diskussioner, frågor och tankar. Det blir kanske nya ord som man får en förståelse till. (Lisabeth)

Vi fann även att lärare kan använda sig av dramatisering av skönlitterära verk för att träna språket hos eleverna. När eleverna får framföra en pjäs inför andra elever tränar de på att tala högt och tydligt, förutom detta tränar eleverna på att stå inför andra och tala vilket kan vara svårt för vissa elever.

... när man läst mycket så kan man kanske framföra någon utav böckerna. Och då kommer ju det här med talandet in. Man läst och kan sedan tala, framföra och ... spela teater. (Britta)

5.2 Personlig utveckling

I vår studie fann vi att många respondenter använde skönlitteratur till att öka elevernas inlevelseförmåga samt att träna deras förmåga till fantasi. Detta tolkade vi sedan som att lärarna då arbetar med personlig utveckling. Med det menar vi arbete som stärker elevernas självkänsla, empati och förmåga att sätta sig in i hur andra upplever situationer.

Att klara av att läsa en bok kan stärka en elevs självförtroende. Vi fann att även de enklaste böcker med bara bilder i kan stärka en elevs tilltro till sin egen förmåga. Eleverna får en positiv läsupplevelse när de klarar av att läsa en bok de tidigare inte fixat. Därför är det viktigt att det finns böcker i alla svårighetsgrader tillgängliga för eleverna.

... alla barn ska ju känna att den här boken har jag läst, kanske inte bara bläddrat i den utan att jag har läst boken. (Britta)

I skönlitteratur skildras ibland andra människors levnadsöden, liv och vardag. Detta ansåg våra respondenter kunde vara en tillgång till deras undervisning. Genom att eleverna får läsa böcker och sätta sig in i hur personer i boken känner sig och upplever sin situation stärks deras empati mot andra, dessutom ökar deras fantasiförmåga. När elever läser om andra människor och går in i deras värld stärks deras kunskap och förståelse både om sig själv som person och för sin omgivning. Dessutom kan det hjälpa eleverna att vidga sina vyer. Många barn kan inte resa och uppleva andra delar av världen själva, då kan skönlitteratur vara ett sätt för dem att möta andra världar och kulturer.

Läser du om medeltiden ... så kan man ta in litteraturen där för att sätta sig in i hur människorna levde. Även ren fakta, hur var det att leva på medeltiden. Och att man därigenom kan få personupplevelser, även om de är fiktiva. Så är det ju ändå beskrivningar utav hur människorna levde ... man får det ytterligare i en dimension genom att man själv läser om det. (Britta)

Även högläsning och gemensamma diskussioner kring värderingsfrågor är ett sätt att utveckla elevernas empati och förståelse för andra människor. Använder läraren böcker som behandlar ett visst ämne blir diskussionerna runt omkring mer naturliga för eleverna och på så vis kan läraren ta upp känsliga ämnen med klassen.

Jag hade nog valt en bok som det finns mycket samtalsforum runt omkring... Jag tänker på böcker om mobbing ... så jag får lite diskussionsunderlag från boken naturligt. (Annika)

Respondenterna menade att skönlitteratur hjälper eleverna att utveckla sin fantasi. Detta har eleverna nytta av i sitt eget berättelseskrivande. Vi fann även att fantasi hjälper barnen att finna glädje i att läsa och på så sätt hjälpa dem att utveckla sin egen

läsförmåga. Ett annat sätt att utveckla elevernas fantasi kan vara att eleverna får dramatisera olika berättelser ur skönlitterära böcker.

Det är inte så lätt att hitta på om man aldrig läst böcker eller sett filmer, utan jag tror att man kan få mycket idéer av att läsa olika sorters böcker, både realistiska och fantasy och andra genrer. (Lina)

5.3 Inspirationsfrämjande

Ett tydligt tema som vi fann i vår studie var att respondenterna använde skönlitteratur som inspiration och motivation att läsa mer. Genom skönlitteratur kan det vara lättare att fånga elevernas intresse och de tycker att det är både roligt och spännande. Inom detta tema fann vi att respondenterna pratade om skönlitteratur som underhållning och skönlitteratur för att skapa läslust.

5.3.1 Underhållning

Skönlitteratur med syfte att underhålla menar majoriteten av lärarna är en viktig del av just arbetet med skönlitteratur. Syftet är då inte att eleverna ska tillgodogöra sig kunskap utan att de ska få en trevlig lässtund och en positiv läsoplevelse.

Och sen vissa böcker läser man kanske bara av ren... som stimulans eller att man tycker det är en rolig bok. (Britta)

Framförallt är det för att underhålla, det ska va spännande, intressant, man följer en person, man sätter sig in i den här personen och hur den känner sig och vad den går igenom och så där. Så det är ju framförallt underhållning att läsa högt. (Lisabeth)

Skönlitteratur som underhållning använder våra respondenter främst i högläsning men även när eleverna läser tyst i sin egen bok. Tystläsningsboken används också för att samla eleverna och ge dem en stund av lugn och ro och likaså som utfyllnad av skoldagen.

... ren skönlitteraturläsning har jag som en inledning på skoldagen för att få lite lugn och ro och samla dem (eleverna). (Annika)

... det är en sån klassisk grej som nästan alla klasser har, man har en tystläsningsbok och det är jättelätt att ta till. Syftet är nästan lite som utfyllnad fast det vill jag ändå inte ha, för det är ingen utfyllnad ... Det handlar om att ... alltså lust. Läsa för att det är kul alltså. (Lisabeth)

5.3.2 Läslust

Våra respondenter anser att det ska vara roligt och lustfyllt att läsa. De menar att det är viktigt att väcka en läsglädje hos eleverna som varar hela livet. Vissa av våra respondenter menar att eleverna inte får någon läsupplevelse hemma, och att det gör det ännu viktigare att de får det i skolan.

Tyvärr är det många föräldrar som tappar den (högläsningen) för de tycker att nu läser de (eleverna) så bra så vi behöver inte läsa något mer. (Stina)

Alla lärare i vår studie tycker att det är roligt att läsa skönlitteratur, de anser att deras attityd och inställning till skönlitteratur påverkar elevernas motivation till att läsa. De vill gärna förmedla sin läslust till sina elever. Majoriteten av de tillfrågade ansåg att syftet med skönlitteratur först och främst var att skapa en lustupplevelse och en glädje i att läsa.

... det handlar om att jag visar min lust och min glädje. För då kommer den att komma fram hos eleverna. Jag är en spegel, alltså eleverna speglar sig i mig både när det gäller lusten och att de tycker att de gör bra ifrån sig här i skolan. (Lisabeth)

För de yngre eleverna fann vi att lärarna använder sig mer av bilder för att skapa läslust och förståelse av boken, en bild kan ge så mycket mer än enbart text. Läraren kan göra en "bildpromenad" i boken tillsammans med eleverna. Genom att prata om bilderna och försöka förutse vad som kommer på nästa sida, skapas både intresse och spänning i boken. Dessutom kan bilder i skönlitterära böcker ge en berikad läsupplevelse.

Ett annat sätt att inspirera och sprida läslust, anser våra respondenter, är att använda sig av biblioteket, både det i skolan och stadsbiblioteket. Även böcker i klassrummet är en viktig inspiration för eleverna. Om böcker finns lättillgängliga kan det skapa lust att läsa.

Ja, vi har böcker i klassrummet som vi byter ut med jämna mellanrum och det finns en hylla vid sidan om vår soffa i klassrummet. Och där får barnen gå och sätta sig när de är lite sugna ... titta i boken och bläddra tillsammans med en kompis ibland, ibland sitter de själva och bläddrar i en bok. (Kerstin)

På biblioteket finns det böcker för alla elever, inom alla svårighetsgrader och intressen. Genom att använda sig av detta kan varje elev få en positiv läsupplevelse med en bok som ligger i rätt nivå för individen. På biblioteket kan eleverna få bokpresentationer, där olika böcker presenteras för dem. På så sätt kan ett intresse skapas hos eleverna. Vissa lärare har även bokpresentationer i klassrummet, där de själva presenterar böcker för eleverna.

...det är ju det bästa sättet att få barnen att tända och tänka "Åh, det här vill jag läsa". Det är viktigt att man berättar själv och är engagerad, att man läst det man presenterar själv och inte bara läser på baksidan. (Stina)

En annan variant av bokpresentationer är att eleverna själva får presentera en bok för sina kamrater. De inspirerar varandra att läsa och det skapar både lust, intresse och nyfikenhet för böckerna. Dessutom kan det göra valet av bok att läsa lättare för vissa elever.

De får även skriva bokrecensioner, det är väldigt roligt för de andra och så för det blir ju boktips samtidigt som de blir väldigt sugna på att läsa böckerna som kamraterna redovisat. (Stina)

5.4 Kunskapsutveckling

I vår studie fann vi att skönlitteratur kan användas till att förstå omvärlden och få kunskap både om sig själv och om andra. Det finns flera delar i skönlitterära böcker, så som fantasi, fakta och kunskap. Genom att läsa böcker kan eleverna tillägna sig kunskaper i olika ämnen i ett sammanhang, vilket i sig gör att förståelsen ökar. Vi har fått delade meningar om när skönlitteratur kan användas som kunskapskälla. Vissa lärare menar att syftet med skönlitteratur i de yngre åldrarna är att stimulera läsning och att det är först i senare årskurser som det går att använda som kunskapskälla. Medan andra menar att det går att använda den kunskap som finns i skönlitteratur redan i förskoleklassen.

Skönlitteratur går att integrera i olika ämnen, menar de lärare som deltagit i studien. Men de flesta kan inte göra det i den utsträckning de vill på grund av att de delar klassen med andra lärare. De ämnen som i vår studie har visat sig lämpliga att använda skönlitteratur är historia, engelska, religion, matematik, geografi, samhällskunskap och naturkunskap. I historia och samhällskunskap kan eleverna läsa historiska skildringar kring hur människor levde och hur samhället såg ut, dessutom kan man göra jämförelser med dagens samhälle och vardagsliv. Eleverna kan läsa engelsk litteratur för att utveckla det engelska språket. Genom att eleverna får läsa och bearbeta religiösa berättelser kan de få en förståelse kring de olika religionerna. I matematik kan eleverna utgå ifrån bilder i skönlitterära böcker för att göra tabeller, diagram och lösa matematiska problem. När eleverna arbetar med geografi kan skönlitterära böcker berika undervisningen så att eleverna får se ett sammanhang och få en förståelse för den aktuella platsen som handlingen utspelar sig på.

När vi läste Alex Doggboy förra året där boken handlade om Sydamerika. Han åker runt och reser och hälsar på sin pappa. Då kan man försöka få in det lite naturligt i geografin. (Annika)

Vi har även funnit att skönlitteratur kan användas i temaarbete. I ett tema utgår läraren från ett ämne eller stoff för att integrera olika skolämnen. Några utav de lärare vi frågat använder sig av stadsbiblioteket eller Mediapolen för att få böcker som passar i just det

tema de ska arbeta med. På biblioteket kan de sätta ihop särskilda temalådor som innehåller olika böcker på olika nivåer men som behandlar samma ämne. Genom Mediapolen kan lärare låna klassuppsättningar av en och samma bok, på så sätt kan klassen skapa diskussioner kring en gemensam läsupplevelse som berör det aktuella temat.

Vissa teman finns det bättre skönlitteratur som ger mer och man kan ge större utrymme, vissa teman finns det kanske lite mindre skönlitterära böcker som passar in och då får lite mindre tid. Det beror lite på vad det är man har för sig ... jag ser att det är bra och framför allt i den åldern vi jobbar med, det finns både fakta och det här med fantasi och man kan väva in kunskap. Så det blir mycket mer spännande och roligt för barna. (Kerstin)

5.5 Hinder och begränsningar

Vi har i våra data funnit fyra olika hinder med att arbeta med skönlitteratur i skolan. Det första är ekonomin. Läraren kan inte köpa in de böcker som passar i undervisningen. Istället för att köpa in nya böcker ser de därför biblioteket som en tillgång. Men då dyker det andra hindret upp. Några av våra respondenter anser nämligen att skolans bibliotek har för lite böcker att välja på och att det är för svårt och krångligt att ta med hela klassen till stadsbiblioteket. Tillgången till böcker är alltså ett problem för vissa lärare.

... men det blir inte så lätt när man är en klass på trettio personer, det är ändå en bit att gå. Så det är inte så ofta vi besöker stadsbiblioteket, tyvärr ... Sen skulle jag vilja ha ett mycket bättre skolbibliotek än vad vi har här. Den är ju inte jättedålig, men ... (Lina)

Våra respondenter anser även att tiden sätter begränsningar för hur mycket man kan använda skönlitteratur i undervisningen. De finner inte den tiden de behöver för att läsa igenom de böcker de ska använda, inte heller den tid som behövs för att planera tema. Vi har även funnit ett hinder i att använda skönlitteratur i temaarbete. Eftersom många skolor har ämneslärare krävs det att lärarna samarbetar över ämnesgränserna om de ska ha ett tema i en klass. Alla lärare vill eller kan tyvärr inte samarbeta med varandra och då går det heller inte planera något tema, anser några av våra respondenter.

Man har sina ämnen och man gör olika saker. Och det här med teman, jag känner inte riktigt att det har fått så mycket utrymme... Det har varit jättesvårt att veta hur de andra lärarna tänkt och vad de gör, för det finns inte mycket samarbete, det tycker jag är tråkigt. (Lisabeth)

5.6 Sammanfattning

När lärarna använder skönlitteratur som färdighetsträning är det främst för att utveckla tre olika färdigheter: läsning, grammatik och språk. Genom att eleverna får möta bokstäver, ord och meningar i ett naturligt sammanhang, tränar och utvecklar eleverna sin läsning. I grammatikinläringen anser de tillfrågade lärarna att skönlitteratur ökar elevernas förståelse för hur vårt språk är uppbyggt och att högläsning både för eleverna och av eleverna själva utvecklar deras grammatiska förståelse. När det gäller språkinläringen har vi tolkat att eleverna utvecklar sin språkliga medvetenhet och förmåga att uttrycka sig, samt förmedla sig med talat språk. Genom att höra vuxna läsa får de en språklig förebild och de får ta del av det speciella språk som finns i skönlitterära böcker. Högläsning underlättar även gemensamma diskussioner där alla elever får möjlighet att uttrycka sig och få sin röst hörd.

Flera av de tillfrågade lärarna arbetar enligt vår tolkning med skönlitteratur för att stärka elevernas personliga utveckling, så som självkänsla, empati och elevernas förmåga att sätta sig in i andras situation. Att det finns böcker i flera olika svårighetsgrader tillgängliga för eleverna anses vara viktigt. I många böcker får eleverna möta människors olika levnadsöden, liv och vardag och genom att de får sätta sig in i andras situationer ökar deras empatiförmåga och förståelse för sin omgivning.

Ett tema som vi fann väldigt tydligt var att lärarna använde skönlitteratur för att motivera och inspirera eleverna till att läsa mer. Lärarna pratade då om skönlitteratur som underhållning och skönlitteratur för att skapa läslust. Skönlitteratur som ren underhållning använde våra respondenter för att eleverna ska få en trevlig lässtund och en positiv läsoplevelse. Vår studie har även visat att skönlitteratur används till att utveckla kunskap hos eleverna. Alla lärare var överens om att det gick att använda skönlitteratur i olika skolämnen, men det var inte alla som verkligen gjorde det. Vi har även sett att lärarna använder skönlitteraturen i olika former av temaarbete och då utgår de från ett speciellt ämne eller område.

De hinder och begränsningar med att använda skönlitteratur som våra respondenter ser är ekonomin, tillgång, tid och samarbete. Ekonomin sätter hinder för vilka och hur mycket böcker som klassen kan köpa in. En del lärare ansåg att tillgången på böcker i skolbiblioteket är ett problem, även att gå till stadsbiblioteket kan för vissa vara svårt. Tiden är också ett hinder, då lärarna anser att det inte finns tillräckligt med tid och utrymme för att läsa in sig på de böcker som läraren vill använda i klassen och planeringen som krävs för att kunna använda skönlitteratur som läromedel. I vår studie fann vi även att samarbetet mellan lärare kan ställa till problem vid temaarbete. Saknas ett samarbete kan det vara svårt att som lärare planera ett tema där skönlitteratur ingår.

6. Diskussion

Under denna rubrik diskuteras den metod vi använt och det resultat vi fått ut av våra intervjuer.

6.1 Metoddiskussion

Att välja intervjuer som metod var självklart för oss eftersom vi ville få ut så mycket som möjligt av lärarnas tankar kring de frågor vi hade. På så sätt kunde vi ställa följdfrågor på sådant som var intressant, som vi ville veta mer om och sådant som var oklart. När vi förberedde våra intervjuer gjorde vi en intervjuguide med huvudfrågor som vi utgick ifrån, tillsammans med möjliga följdfrågor som vi kunde ställa (Se Bilaga 2). Detta var till stor hjälp för oss då vi lätt kunde se om lärarna berörde alla de områden vi ville fokusera på och när vi kände att våra frågor började tryta. I efterhand när vi transkriberat alla intervjuer och läst igenom dem ett antal gånger har vi hittat fler ställen där vi kunde ha ställt en följdfråga för att få fylligare svar från lärarna. Det beror antagligen på vår ovana att intervjua och därför släppte frågan lite för lätt. Om vi varit mer ihärdiga och ställt fler frågor kring ämnet hade vi antagligen fått fler uttömmande svar.

Förutom detta tror vi att vårt val av metod satte andra begränsningar i vårt resultat. I intervjuerna fann vi hur lärarna resonerade kring skönlitteratur, dess möjligheter och användning, men vi kunde tyvärr inte få ett svar på hur de verkligen använde skönlitteratur i sin dagliga undervisning. Hade vi haft mer tid skulle vi gärna ha kompletterat vår undersökning med observationer av varje lärare. På så sätt skulle vi lätt kunnat se om våra intervjuer stämde överens med verkligheten och även se flera dimensioner i användningen av skönlitteratur.

Eftersom vi ville att våra respondenter skulle känna sig bekväma under intervjun fick de själva välja var den skulle äga rum. Detta blev inte alltid så lyckat, då majoriteten av intervjuerna någon gång blev avbrutna. Det berodde på att lärarna hade valt ett rum där flera kolleger kom och gick, vilket blev ett mycket störande moment, mycket prat och skrammel med kaffekoppar. Ett annat störande detalj var att de inte informerat sina kolleger om att de skulle bli intervjuade och vi blev avbrutna av att det knackade på klassrumsdörren.

Under den tiden våra intervjuer ägde rum hade de flesta av våra respondenter arbetat med Astrid Lindgren på något sätt då Astrids 100-års dag firades veckan innan våra

intervjuer genomfördes. Vi tror att detta kan ha påverkat vårt resultat, eftersom skönlitteratur blir ett så tydligt inslag i ett tema som detta. Detta skulle ha varit svårt för oss att undvika då många lärare hade arbetat med temat under hela terminen.

Slutligen kan vi konstatera att med mer tid och mer resurser hade vår studie blivit större och mer tillförlitlig, då vi hade kunnat välja ett större urval. Dessutom ser vi att vår oerfarenhet av att intervjua påverkat vårt resultat.

6.2 Resultatdiskussion

Både i vårt resultat och i litteraturen påpekas det att skönlitteratur kan användas utifrån flera olika arbetssätt med olika mål och olika metoder. Nilsson (1997b) skriver att lärare kan ha olika synsätt på skönlitteratur och vad det kan ge eleverna, beroende på detta får det olika konsekvenser för undervisningen. Läraren kan ha fokus på läsning som färdighet, läsfrämjande aktivitet, kulturell aktivitet, upplevelse och som en källa till kunskap. I vårt resultat har vi sett alla dessa uppfattningar hos lärarna men vi har inte sett att de enbart använder ett arbetssätt med ett mål. Lärarna har i stället haft ett eller flera olika mål för olika undervisningstillfällen och blandar sätten att se på skönlitteratur. De har inte en och samma inställning när de arbetar med skönlitteratur, de anpassar sitt arbetssätt efter syfte och mål med undervisningen. Om skönlitteraturen ska komma till sin rätt i undervisningen och användas fullt ut är det en fördel om läraren har ett vidgat synsätt på skönlitteratur och inte fokuserar och fastnar i ett och samma. Detta för att ta vara på alla aspekter och möjligheter som skönlitteratur ger.

Att använda skönlitteratur vid läsinlärning anser våra respondenter är ett bra sätt för nybörjaren att möta bokstäver, ord och meningar i ett sammanhang där innehållet i texten är meningsfullt. Lärarna i vår undersökning betraktade skönlitteratur som en naturlig del i elevernas läsinlärning. Hallberg (1993) anser att många läsläror har ett språk som ligger på en nivå som är lägre än vad elevernas utvecklingsnivå är och uppfattas därför som barnsliga. Vi ser att innehållet i en del läsläror känns ganska fattigt och därför blir det heller inte meningsfullt för eleverna. Skönlitteraturens författare har ett helt annat språk och förmåga att ge de enklaste böckerna ett betydelsefullt innehåll. Vi har uppfattat det som att eleverna också behöver möta olika typer texter och genrer, både för att de ska få möjlighet att ta del av vårt kulturarv och för att de ska kunna bilda sig en egen uppfattning av vad som är ”god” litteratur, då detta är mycket individuellt.

6.2.1 Kunskap i skönlitteraturen

Att skönlitteratur innehåller mycket kunskap kan vi nog alla hålla med om. Det gäller för läraren att ta vara på den kunskap som finns i böckerna och utnyttja den i undervisningen.

Några av våra respondenter använde skönlitteratur i ett kunskapsutvecklande syfte där eleverna fick fördjupa sig inom ett särskilt ämne. De menade att skönlitteratur går att integrera i olika skolämnen och att eleverna därigenom tillägnar sig kunskap i ett naturligt sammanhang. Vad innebär då begreppet kunskap i detta sammanhang?

Att söka rena faktakunskaper i skönlitterära böcker är inte möjligt eftersom de flesta skönlitterära böcker är påhittade. Men utifrån skönlitteratur kan elevernas förståelse för ett ämne stärkas då de får möjlighet att leva sig in i bokens innehåll. Kunskap är för oss i detta sammanhang inte endast faktakunskaper utan även de tre andra f:n som finns beskrivna i Lpo 94; förtrogenhet, förståelse och färdighet. Det är inte möjligt att utveckla alla dessa genom att endast läsa i en lärobok, inte heller i en skönlitterär bok men i en skönlitterär bok lindas allt in i en berättelseform och ett sammanhang. Kunskaperna kring ett ämne blir tydligare och förståelsen fördjupas. Langer (2005) skriver att läraren inte kan betrakta skönlitteratur på samma sätt som andra läromedel. Vi ser att de traditionella läromedlen ofta har ett innehåll som kan uppfattas lösryckt och behandlar endast en del av ämnet där mycket information/fakta ska förmedlas till läsaren. I en lärobok litar läraren många gånger på författaren och följer den tillhörande lärarhandledningen. Detta kan vara trygghet för läraren men det behöver inte hindra honom/henne för att använda skönlitteratur som ett komplement till läroboken. Amborn och Hansson (2002) menar att författare skriver böcker för att förmedla kunskaper om verkligheten och livet. Detta är att ta vara på och vara medveten om som lärare. Det kan även vara viktigt att uppmärksamma eleverna på att det som står i skönlitterära böcker inte alltid är ren faktakunskap, böckerna är skrivna med både fantasi och verklighet. Nilsson (1997a) och Lindö (2005) menar att när eleverna får läsa om människors liv och leverne förstår de sin egen vardag och utvecklar en stark jag-bild. Genom att de får sätta det lästa i relation till sig själv och sin omgivning kan de öka sin förståelse för hur samhället utvecklats och att det är i ständig utveckling.

6.2.2 Språkutveckling

Att använda skönlitteratur för att utveckla elevernas språk arbetade alla lärare i vår undersökning med. Nilsson (1997a) menar att när barn läser böcker som har ett rikt och mångsidigt språk utvecklas deras ordförråd, språk och förmåga att kommunicera. Våra respondenter anser att eleverna genom skönlitteratur får möta ett rikt och nyanserat språk i ett naturligt sammanhang och inte lösryckt som i en del vanliga läromedel. I vårt resultat har vi beskrivit att lärarna använder skönlitteratur för att utveckla elevernas språkliga förmåga på många olika sätt till exempel vid högläsning både för och av eleverna och vid dramatisering av skönlitterära verk. Om bara läraren är öppen och lite kreativ går det att använda skönlitteraturen på så otroligt många sätt både för att

utveckla den språkliga förmågan men även andra förmågor. Det gäller att sätta på sig de glasögonen då läraren på förhand läser en bok och tittar efter vad han/hon kan utnyttja i boken och ser den som möjlighet och ett komplement till de övriga läromedel som finns.

Ett sätt att arbeta med språkutveckling som vi fann i vårt material var att föra diskussioner tillsammans med klassen. Chambers (1993) menar att läraren bör ha boksamtal med sina elever. Majoriteten av lärarna i vår studie använde sig av boksamtal, men inte på det sättet som Chambers menar. Han menar att samtalet kring en bok ska vara strukturerat och målinriktat. Medan våra respondenter använder sig mer av öppna diskussioner kring böcker där de diskuterar bokens innehåll och tar upp spontana kommentarer från eleverna. De använder även skönlitteratur som underlag för diskussioner som annars kan vara svåra att diskutera med eleverna. Brodow och Rinisland (2005) skriver att skönlitterära böcker tar upp ämnen som engagerar eleverna och som det går att bygga upp en bra diskussion kring. Genom att använda skönlitteratur kan det vara lättare för läraren att ta upp känsliga värderingsfrågor som det annars kan vara svårt för eleverna att prata med varandra om. De flesta lärare i vår studie använde skönlitterära böcker som diskussionsunderlag, men få hade strukturerade boksamtal. Vad det beror på kan vi bara spekulera i. Kanske anser de att öppna diskussioner med eleverna är mer givande eller kanske att de inte känner att tiden räcker till för att planera strukturerade samtal med klassen. Tyvärr fann vi inte något svar på detta i vårt material. Men vi tror att både strukturerade boksamtal och spontana diskussioner har plats i skolan, det ena utesluter inte det andra. I spontana diskussioner får eleverna möjlighet att ta upp ämnen som dyker upp under läsningens gång. Dessa diskussioner kan vara mycket givande för klassen, dessutom får läraren ett hum om vad eleverna funderar kring och vad som intresserar dem. Att använda böcker som underlag för diskussioner är både smart, effektivt och mycket givande för både lärare och elever. På så sätt kan läraren ta upp ämnen som är känsliga och kanske berör enskilda elever mer, utan att för den skull peka ut några individer. Genom boksamtal kan läraren styra samtalet in på ämnen som klassen arbetar med och på så sätt utvecklas deras insikter, både om sig själva och om sin omvärld.

6.2.3 Personlighetsutveckling

Den möjlighet skönlitteratur ger sin läsare att utveckla sig själv och sin förmåga att uppfatta och tolka sin omvärld är ovärderlig. Trots detta har vi inte funnit att någon av våra respondenter tog upp detta som en möjlighet. Många av dem ser dock fördelarna med att använda skönlitteratur för att förbättra elevernas kognitiva förmåga, trots att de inte valde det uttrycket i intervjuerna. De använde gärna skönlitteratur för att utveckla elevernas inlevelseförmåga och empati, som faktiskt går hand i hand med den kognitiva utvecklingen. Enligt Lindö (2005) ger skönlitteratur eleverna möjlighet att diskutera och hjälpa dem att utveckla deras sociala kompetens. Amborn och Hansson (2002) menar att när elever läser och diskuterar kring ett gemensamt ämne förbättras deras förmåga att se saker från olika perspektiv. De får lära sig lyssna, tolka, argumentera, värdera, ta hänsyn och skapa egna åsikter. Läsning spelar stor roll för elevernas kognitiva utveckling.

Genom att läsa böcker stärker eleverna sin kunskap och sina tankar. När de nya tankarna bearbetas blir det lättare att finna lösningar och bearbeta intryck och uppfattningar. Detta ger eleven möjligheter till att jämföra, granska och värdera sin omgivning.

Våra respondenter talade mycket om att använda skönlitteratur för att eleverna lättare skulle förstå och sätta sig in i olika kulturer och världar. Däremot är vi osäkra på om de är medvetna om att de arbetar med empati och social kompetens när de arbetar på det sättet de gör. Det framgick inte tydligt i våra data, vi kunde ändå tolka de svar vi fick att de faktiskt arbetade med social kompetens. Nilsson (1997a) hävdar att eleverna kan få nya lärdomar om sig själv och om det verkliga livet genom att läsa skönlitteratur. Att läsa om andras liv och öde förstärker elevernas förståelse om sig själv och på så sätt skapa en stark självbild. Elever som har problem kan få hjälp genom att läsa böcker. Där får de verktyg för att klara sin egen vardag.

6.2.4 Högläsning

En uppfattning som dök upp i vårt resultat var att föräldrar tycks tappa högläsningen när deras barn börjar läsa själva. Vi fann även att det är otroligt viktigt att redan i förskoleåldern introducera barnen för skönlitteratur och högläsning och att både lärare och föräldrar fortsätter att läsa även då barnet blir äldre. Skönlitteratur och högläsning är inget man växer ifrån, det kan användas oavsett ålder och läskunnighet. Alla barn/elever ska få möjlighet att få en läsoplevelse genom högläsning, detta är något som vi har sett både i litteraturen och i vårt resultat. Amborn och Hansson (2002) talar för att det är viktigt att barn redan innan de själva lärt sig läsa får ta del av skönlitteratur genom högläsning. Ejeman och Molloy (1997) menar att högläsning kan få eleverna att känna gemenskap, fantasi och läsglädje och det i sin tur sporrar eleverna till att vilja lära sig att läsa.

Högläsning är något som lärarna i vår studie använder sig mycket av och då oftast i syfte att underhålla. Ejeman och Molloy (1997) skriver att högläsning bör ske kontinuerligt med ett syfte och att det inte ska vara som utfyllnad eller för att få lugn och ro. Våra respondenter vill att eleverna ska känna att det är kul att läsa även när det gäller tystläsning. När de läser tyst för sig själva är det viktigt att de får en lustfylld läsoplevelse. De var medvetna om att tystläsning ibland användes för att fördriva tiden eller för att skapa ett lugn i klassrummet, men att de inte ville att det skulle vara så. Både högläsning och tystläsning bör ha ett syfte och helst inte bara tas till då det är tio minuter kvar av lektionen. Då hinner eleverna knappt börja läsa innan det är dags att lägga ned boken, det gör att det kan bli svårt för dem att komma in i handlingen på ett bra sätt om de bara får läsa korta stunder. Då är det kanske bättre att eleverna gör något annat som är lätt att både påbörja och avsluta på kort tid.

Det framkom i vårt resultat att lärarna helst vill använda skönlitteratur för att skapa underhållning och främja läslusten. Lundqvist (1991) menar att det är bortkastad tid att läsa högt om läraren inte har ett uppföljande samtal kring det lästa. Här har vi funnit

skillnader i litteraturen och resultatet. Lärarna ansåg att eleverna ibland måste få möjlighet att bara uppleva skönlitteratur som ren underhållning utan att känna att de ska behöva prestera någonting. Om eleverna alltid känner krav på att de ska åstadkomma något kan det istället döda läsglädjen och intresset för skönlitteratur. Det finns många fördelar med att diskutera och samtala kring den gemensamma läsoplevelsen men det behöver inte alltid få störst fokus. Böckerna ska inte "hackas sönder" av för mycket uppgifter. Nilsson (1997a) anser att det finns många vinster med att läsa skönlitteratur i största allmänhet, men att skönlitteratur även ska ses som underhållning. Skönlitteratur ger en avkoppling från verkligheten och den erbjuder en värld att leva sig in i där problemen försvinner för en stund och nya insikter skapas.

6.2.5 Svårigheter

I vår studie fann vi övervägande positiva saker kring användandet av skönlitteratur i skolan. Trots detta såg alla lärare i vår studie någon form av hinder eller svårighet. Några såg fler och större hinder, medan andra såg små och färre, men alla hade de gemensamt att de ansåg att det krävs lite extra med att använda skönlitteratur på ett verkningsfullt sätt i skolan. Efter att ha studerat vårt resultat insåg vi att de egentligen inte behövde vara några hinder för undervisningen, det berodde helt på ur vilket perspektiv det sågs ifrån och om det finns hjälp att tillgå. Några lärare ansåg att ekonomin på skolan satte hinder, för det inte gick att köpa in de böcker de ville. Lösningen på detta hade några lärare funnit, de tog hjälp av Mediapolen och biblioteket för att få fram böcker. Ekonomin hänger ihop med nästa problem som var tillgänglighet på böcker. Brodow och Rinisland (2005) förklarar att det kan vara svårt att hitta böcker i olika svårighetsgrader som behandlar samma ämne som eleverna sedan kan samlas i en gemensam diskussion. Även där såg vi att några lärare tagit hjälp av biblioteket och Mediapolen. Personalen där är väl inlästa på de böcker de har och kan hjälpa lärare att hitta böcker som skulle passa klassens nivå och intresse. Mediapolen har även klassuppsättningar med böcker som går att låna. Tillgängligheten på böcker går alltså att lösa, även det problemet med att gå till biblioteket med en hel klass. Det går då att ta biblioteket till klassen, läraren kan låna några böcker som hon/han tror att klassen skulle gilla och sedan presentera dem för klassen.

Att samarbeta över ämnesgränserna var ett problem för några av lärarna. Vill läraren arbeta i ett tema som berör flera ämnen kan det vara ett problem. Brodow och Rinisland (2005) tar upp problem med samarbete över ämnesgränserna som en orsak till att lärare har svårt att arbeta med teman. Langer (2005) menar att temaarbete kräver en laginsats av alla berörda lärare. Det är viktigt att de lärare som arbetar i ett tema där skönlitteratur ingår, förstår hur eleverna kan fördjupa sina kunskaper med hjälp av skönlitteratur och se det som ett hjälpmedel istället för att se det som ett problem att få in skönlitteratur i "sitt" ämne. Att samarbeta över gränserna är ett stort problem i vissa skolor och det är ett problem som måste lösas på organisationsnivå. Men inte alla teman kräver att lärare samarbetar över ämnesgränserna. Vi tolkade vårt resultat som att lärarna sällan samarbetade över ämnesgränserna. Trots detta hindrade det dem inte att arbeta tematiskt

inom sin egen undervisningstid. Finns det en öppen dialog och ömsesidig respekt mellan lärare går det nog att samsas i alla fall. Det enda problemet som vi fann i vår studie som vi inte fann något direkt svar på är att undervisning med skönlitteratur tar tid och kräver mycket planering från läraren. Hallberg (1993) hävdar att det är lärarens ansvar att förmedla litteratur till sina elever. Därför är det viktigt att läraren är insatt i varje elevs litterära behov samt är väl inläst på dagens barn- och ungdomslitteratur. Faktum är att det tar tid och kraft från läraren. Tyvärr finns det inga genvägar, läraren måste vara insatt i varje elevs individuella behov i alla ämnen, och där ingår det litterära behovet. För att kunna tillgodose varje elevs behov måste även läraren vara insatt i vilka böcker som finns att välja på, här kan läraren ta hjälp från de som kan tex. biblioteket eller från en mer insatt kollega. Lärare i vår studie har berättat att de inte hinner läsa igenom alla böcker som eleverna läser själva och finns det 30 elever i klassen är det mycket förståeligt. Lärarna kan då ta hjälp av varandra och läsa några böcker var eller ta hjälp av biblioteket. Arbete med skönlitteratur tar mycket tid men det ger mycket mer tillbaka till både lärare och elever.

6.3 Slutsats

Syftet med vår studie var att ta reda på om samt hur lärare, verksamma inom skolans tidiga år, använder sig av skönlitteratur i sin undervisning. Vi ville ta reda på vilka syften läraren har med skönlitteraturen i skolan, samt deras tankar kring skönlitteratur som läromedel. Vi känner en osäkerhet kring hur mycket av det vi funnit i vårt resultat som lärarna i praktiken arbetar med. Lärarna talade både om sina visioner och hur de praktiskt arbetar med skönlitteratur men då endast ur deras egen synvinkel, observationer av lärarna hade kunnat ge en mer objektiv synvinkel.

Vi fann att de lärare vi frågat har många tankar och åsikter kring skönlitteratur och hur det kan användas i undervisningen. Trots vår osäkerhet kring hur mycket lärarna använde sig av de förslag de gav i den dagliga verksamheten blev vi överraskade över att de såg så många möjligheter med att använda skönlitteratur som de gjorde. Mycket av det vi läst om i tidigare forskning fann vi senare i vår analys av intervjuerna.

6.3.1 Pedagogiska konsekvenser

För att undervisningen ska bli effektiv och ta vara på alla möjligheter som skönlitteratur ger behöver läraren ständigt uppdatera sig inom ämnet. Det krävs otroligt mycket av läraren när skönlitteratur används i undervisningen. Därför anser vi att lärare behöver kompetensutveckling i hur skönlitteratur kan användas i skolan. Dessutom anser vi att det behövs mer fördjupning kring detta undervisningssätt i lärarutbildningen. För att avlasta varandra kan även lärare hjälpa varandra att läsa böcker och planera lektioner. Ett gott samarbete i arbetslaget tror vi kan göra arbetet lättare.

Skönlitteratur ger eleverna fler möjligheter till utveckling än vi tidigare varit medvetna om. Vår förståelse kring ämnet har fördjupats och vi har lärt oss mycket av de lärare vi intervjuat. Detta har gett oss verktyg till hur vi själva kan använda oss av skönlitteratur när vi kommer ut i skolan. Vi är även medvetna om de hinder och svårigheter som kan dyka upp i arbetet och känner oss mer förberedda på hur vi på ett effektivt sätt kan möta dem.

6.3.2 Framtida forskning

Denna studie har bara skrapat lite på ytan av ett ämne som är så stort som skönlitteratur är. Det finns mycket mer att undersöka och ta reda på och något som vi har funderat på under resans gång är användningen av tystläsningsbok. Vi finner det intressant att undersöka på ett lite djupare plan hur lärare tänker kring tillämpningen av en så kallad tystläsningsbok och vad detta kan ge eleverna. Dessutom skulle vi tycka det vara intressant att göra en undersökning med liknande syfte som vi har i vårt. Fast ur ett elevperspektiv och ta reda på elevernas tankar kring skönlitteratur och dess användning i skolan.

7. Referenslista

Abrams, M.H. (1985). *A glossary of literary terms (sixth edition)*, USA, Orlando, Florida: Harcourt Brace Jovanovich

Alexanderson (1994). *Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus*. I B: Starrin & P-G., Svensson, (red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (s. 111-136), Lund: studentlitteratur

Alleklef, B. & Lindvall, L. (2000) *Listiga räven – Läsinläring genom skönlitteratur*. Borlänge: En bok för alla

Amborn, H. & Hansson, J. (2002). *Läsglädje i skolan – En bok om litteratur undervisning tillsammans med slukarålderns barn*. Falun: En bok för alla

Barbosa da Silva, A., Wahlberg, V. *Vetenskapsteoretisk grund för kvalitativ metod*. I B: Starrin & P-G., Svensson, (red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (s. 41-70), Lund: studentlitteratur

Bell, J (2006) *Introduktion till forskningsmetodik*, (4:e upplagan), Lund: Studentlitteratur

Brodow, B. & Rininsland, K. (2005). *Att arbeta med skönlitteratur i skolan – praktik och teori*. Lund. Studentlitteratur

Chambers, A. (1993). *Böcker inom oss*. (översättning: K. Kuick). Stockholm: Rabén & Sjögren. (Originaltryck: 1993, England: Thimble press)

Ejeman, G. & Molloy, G. (1997). *Metodboken – Svenska i grundskolan*. Stockholm: Liber

Hallberg, K. (1993). *Litteraturläsning – Barnboken i undervisningen*. Falköping: Ekelunds

Langer, J. (2005). *Litterära föreställningsvärldar*. (översättning: Anna Sörmark) Göteborg: Daidalos (originaltryck: 1995, New York: Columbia University, Teachers College.)

Lindholm, S. (2003). *Forska och skriva – en liten vägledning*. Lund: Academia Adacta

Lindö, R. (2005). *Den meningsfulla språkväven*. Lund: Studentlitteratur

Lundqvist, U. (1991) *Att undervisa om skönlitterär prosa*, I B: G, Ejeman & G, Molloy. (1997) *Metodboken – Svenska i grundskolan*, s. 143-148, Stockholm: Liber

Nationalencyklopedins ordbok (1996). Höganäs: Bra Böcker

Nilsson, J. (1993) *Bestäm målet ... och styr!*, I B: G, Ejeman & G, Molloy. (1997) *Metodboken – Svenska i grundskolan*, (s. 135-138), Stockholm: Liber

Nilsson, J. (1997a) *Varför ska barn läsa böcker?*, I B: G, Ejeman & G, Molloy. (1997) *Metodboken – Svenska i grundskolan*, (s. 123-124), Stockholm: Liber

Nilsson, J. (1997b). *Tematisk undervisning*. Lund: Studentlitteratur.

Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Lund: Studentlitteratur

Patel, R. & Tebelius, U.(1987) *Grundbok i forskningsmetodik – Kvalitativ och kvantitativ*. Lund: Studentlitteratur

Skolverket (070830)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087>

Skolverket (070830)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=23&skolform=11&id=3882&extraId=2087>

Skolverket (1994) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo-94*

Starrin, B. & Svensson, P-G. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, B. & P-G Starrin. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (070909)

<http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS>

Bilaga 1.

Hej!

Tack för att du ville medverka i vår studie om skönlitteratur. Nedan följer en kort presentation av oss författare, syftet med vår studie och vad du som respondent kan förvänta dig genom din medverkan.

Therese Andersson och Veronica Lindblom heter vi som i vårt examensarbete gör en studie om skönlitteratur i skolan. Vi gör vår examenstermin på högskolan i Skövde, där vår inriktning är mot de tidiga åldrarna. Syftet med vår undersökning är att genom intervjuer med lärare aktiva inom skolans tidigare år ta reda på hur de använder och tänker kring skönlitteratur som läromedel.

Vi räknar med att intervjun kommer ta cirka en halvtimme och vi vill att du förbereder dig genom att göra en kort grovplanering av en lektion där skönlitteratur finns med på något sätt, gärna i ett tema – vad du ska ha för tema/lektion och hur du vill arbeta med det är valfritt. Du kan, om du vill, använda dig av ett ”gammalt” tema/lektion som redan är färdig planerat. Detta för att hjälpa dig att börja ett tankearbete kring ämnet och även för oss som är mycket nyfikna på hur du kan tänka dig att använda skönlitteratur i ditt arbete med eleverna.

Som tack för ditt deltagande ger vi er en kopia av arbetet då det är klart, vilket det förhoppningsvis kommer att vara i januari 2008.

Tänk på att du kan närsomhelst välja att avbryta din medverkan i studien. Det är inget som är bindande.

Hoppas att du ska se detta kommande samtal lika givande som vi.

Hälsningar

Therese & Veronica

Bilaga 2.

**Syfte/mål med
skönlitteratur**

**Fördelar med att
använda skönlitt.**

**Hur arbetar du
praktiskt med
skönlitt.**

**Nackdelar med att
använda skönlitt.**

Hur använder du skönlitteratur i din undervisning?

Hur skulle du vilja?

Beskriv och förklara!!!

Anser du att skönlitteraturen bidrar till dina mål med temat/undervisning?

På vilket sätt?

Vilka fördelar ser du med skönlitteratur?

Positiva "egenskaper"?

Syfte och Mål med att använda skönlitteratur?

Vilka begränsningar eller hinder ser du med att använda skönlitteratur i skolan/svenska/teman?

I vilka ämnen använder du skönlitteratur?

På vilket sätt?

Vilket syfte?